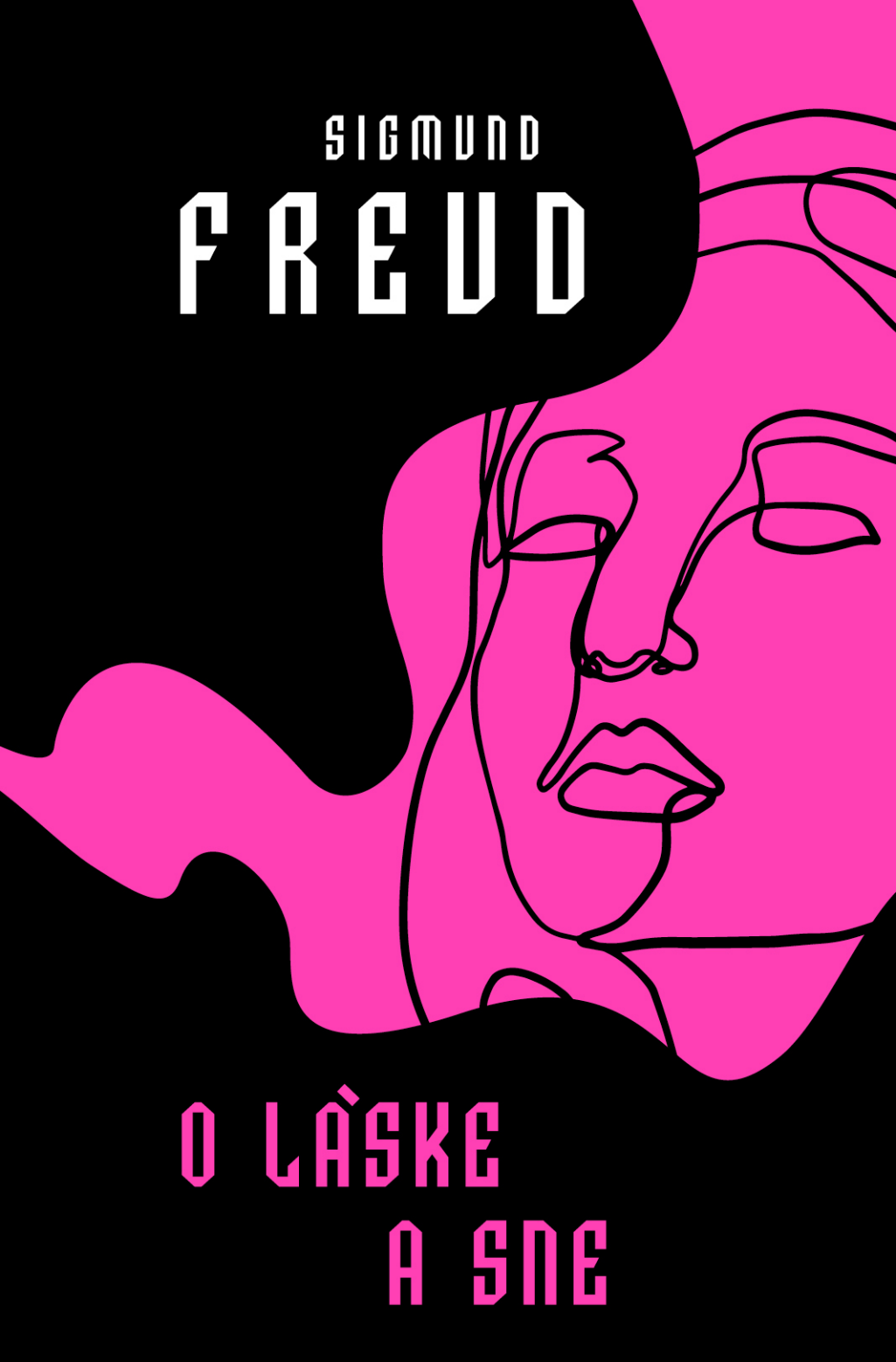

SIGMUND
FREUD

O LÁSKE
A SNE

Vydal Slovenský spisovateľ, a. s.
Miletičova 23, 821 09 Bratislava 2
E-mail: info@slovenskyspisovatel.sk
www.slovenskyspisovatel.sk
Zodpovedná redaktorka Viera Švenková
Tlač TBB, a. s., Banská Bystrica

Z nemeckého originálu Sigmund Freud: Gesammelte Werke,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Imago Publishing Co., Ltd.,
London 1940 – 1952, vybral Milan Krankus.
Preložili Milan Krankus a Jaroslava Seewaldová.

Napriek intenzívnemu úsiliu sa nepodarilo vypátrať prekladateľku
Jaroslavu Seewaldovú ani prípadných dedičov jej autorských práv.
Keď sa tak stane, vydavateľstvo Slovenský spisovateľ prekladateľke
alebo dedičom bezodkladne vyplatí príslušný honorár.

Translation © Milan Krankus 2002, 2003, 2020

© Jaroslava Seewaldová 2002, 2020

Cover Design © Barbara Baloghová 2020

Cover Photo © Shutterstock

Slovak Edition © Slovenský spisovateľ, Ltd, 2020

ISBN 978-80-220-2316-0

DVE DETSKÉ KLAMSTVÁ

JE POCHOPITEĽNÉ, ŽE DETI KLAMÚ, ak tým napodobňujú klamanie dospelých. Sú však aj klamstvá dobre vychovaných detí, ktoré majú osobitý význam. Namiesto toho, aby sa vychovávatelia nad takýmto správaním rozhorčovali, mali by sa zamyslieť nad významom týchto klamstiev. Vznikajú pod vplyvom príliš silných ľúbostných motívov a stávajú sa osudnými, ak majú za následok nedorozumenie medzi dieťaťom a osobou, ktorú miluje.

I

SEDEMROČNÉ DIEVČATKO (DRUHÁČKA) žiadalo od otca peniaze, aby si mohlo kúpiť farby na maľovanie veľkonočných vajíčok. Otec odmietol s odôvodnením, že nemá peniaze. Krátko nato žiada dievčatko od otca peniaze, aby mohlo prispieť na kríž pre zomretú zemskú kňažnú. Každé z detí má do školy priniesť päťdesiat fenigov. Otec jej dá desať mariek; dievča zaplatí príspevok, položí otcovi na písací stôl deväť mariek a za zvyšných päťdesiat fenigov si kúpi farby, ktoré ukryje v skrinke s hračkami. Pri stole sa ho otec podozrievavo pýta, čo urobilo s chýbajúcimi päť-

desiatimi fenigmi, či za ne náhodou nekúpilo farby. Dievča to poprie, ale brat, starší o dva roky, s ktorým chcelo maľovať vajčka, ho prezradí; farby sa potom nájdu v skriní. Nahnevaný otec nechá potrestanie previnilca matke, a tá ju potrestá veľmi energicky... Matka je potom sama otrasená, keď zbadá, aké je dieťa zúfalé. Po potrestaní dcérku láska, ide s ňou na prechádzku, aby ju potešila, ale účinky zážitku, ktorý sama pacientka označuje ako „rozhodujúci obrat“ v jej mladosti, sa ukázali ako neodstrániteľné. Dovtedy bola roztopašným, dôverčivým dieťaťom, ale od tohto okamihu sa stáva bojazlivou a nerozhodnou. Keď jej matka pri vydaji obstaráva nábytok a výbavu, nepochopiteľne sa rozzúri. Domnieva sa, že sú to predsa jej peniaze a nikto iný za ne nesmie nič kupovať. Ako mladá žena sa ostýcha žiadať od svojho muža peniaze na osobné potreby a prehnane oddeľuje „svoje“ peniaze od jeho. Počas liečby sa viackrát stáva, že peniaze, ktoré jej muž pravidelne posiela, sa oneskoria a ona zostáva v cudzom meste bez finančných prostriedkov. Keď mi to jedného dňa porozprávala, pokúšal som sa získať od nej sľub, že ak sa bude táto situácia opakovať, sumu, ktorú na prechodný čas potrebuje, si odo mňa požičia. Sľúbi mi to, ale pri ďalšej finančnej tiesni sľub nedodrží a radšej založí svoje šperky. Vysvetlí mi, že odo mňa nemôže zobrať nijaké peniaze.

Privlastnenie si päťdesiatich fenigov v detstve malo význam, o ktorom otec nemohol nič tušiť. Ešte pred nástupom do školy vyviedla s peniazmi pozoruhodný kúsok. Známa suseda ju poslala s mladším synčekom, ktorému dala menšiu sumu peňazí, do obchodu, kde mali niečo nakúpiť. Zvyšok peňazí niesla ako staršia po nákupe domov.

Keď však stretla na ulici susedkinu slúžku, hodila peniaze na zem. Pri analýze tohto pre ňu samu nevysvetliteľného konania jej prišiel na um Judáš, ktorý odhodil strieborníaky, čo dostal za zradu Krista. Vyhlásila s istotou, že tento príbeh z pašíí poznala už pred nástupom do školy. Do akej miery sa však mohla identifikovať s Judášom?

Vo veku tri a pol roka sa o ňu starala opatrovateľka, ku ktorej mala veľmi hlboký citový vzťah. Tá nadviazala erotický vzťah s lekárom, ktorého ordináciu navštevovala spolu s dievčatom. Zdá sa, že dieťa sa vtedy stalo svedkom rozličných sexuálnych príhod. Nie je isté, či videla, ako lekár dáva dievčaťu peniaze; je však nepochybné, že opatrovateľka darovala dieťaťu drobné mince, aby si zabezpečila jeho diskretnosť. Za tieto peniaze spolu na spiatočnej ceste nakúpili (pravdepodobne aj sladkosti). Je rovnako možné, že sám lekár občas daroval dieťaťu peniaze. Napriek tomu dieťa zo žiarlivosti všetko prezradilo matke. Tak nápadne sa hralo s prinesenými grošmi, až sa matka musela spýtať: Odkiaľ máš tie peniaze? Opatrovateľku prepustili.

Prijať od niekoho peniaze znamenalo pre ňu v ranom veku telesné odovzdanie sa pri lúboštnom vzťahu. Zobrať od otca peniaze malo hodnotu vyznania lásky. Predstava, že otec je jej milenec, bola taká lákavá, že pomocou nej sa ľahko presadilo želanie získať farby na veľkonočné vajíčka napriek otcovmu zákazu. Nemohla sa priznať, že si privlastnila peniaze, musela klamať, a pretože motív tohto činu zostal nevedomý, nemohla ho priznať. Otcov trest bol teda odmietnutím nežnosti, ktorú mu ponúkla, pohrdnutím a nalomil jej odvalu. Keď som ju raz počas liečby musel poprosiť, aby mi už nenosila kvety, zareagovala veľmi

podráždene. Psychoanalytikovi pravdepodobne netreba zdôrazňovať, že za touto drobnou detskou príhodou sa skrýva taký častý prípad pokračovania ranej análnej erotiky v neskoršom lúboštnom živote. Želanie vymaľovať vajíčka farbami pochádza z toho istého zdroja.

II

ŽENA, V SÚČASNOSTI ŤAŽKO CHORÁ následkom zlyhania v živote, bola najprv mimoriadne svedomitým, pravdovravným, spoľahlivým a dobrým dievčaťom a neskôr sa z nej stala nežná manželka. Ešte predtým, v prvých rokoch života, to však bolo tvrdohlavé a nespokojné dieťa. Počas toho, ako sa pomerne rýchlo menila na až priveľmi dobré a svedomité dieťa, odohrali sa v jej školskom veku udalosti, ktoré u nej počas choroby vyvolali silné výčitky svedomia a ona sama ich považovala za dôkaz svojej celkovej zvrátenosti. Spomínala si, že sa vtedy veľmi často vystatovala a klamala. Raz cestou do školy sa jedna spolužiačka vychvaľovala: Včera sme mali na obed zmrzlinu. Ona jej odpovedala: Ach, my máme zmrzlinu každý deň. V skutočnosti nechápala, čo znamená zmrzlina ako obedňajšie jedlo, poznala ju iba vo veľkých kusoch, ako ju prevážali na autách, ale domnievala sa, že musí ísť o nejaké vyberané jedlo, a preto nechcela zaostať za spolužiačkou.

Ako desaťročná dostala raz na hodine kreslenia úlohu, aby voľnou rukou nakreslila kruh. Použila pritom kružidlo, poľahky nakreslila dokonalý kruh a triumfálne ho ukázala susedke. Keď prišiel učiteľ, počul, ako sa dievča vychvaľuje, a keď objavil na kružnici stopy po kružidle, začal sa jej

vypytovať. Tvrdošijne však zapierala, nedala sa usvedčiť dôkazmi a pomáhala si vzdorovitým mlčaním. Učiteľ sa o tom poradil s otcom. Obaja sa na základe inak dobrého správania dievčatka rozhodli, že z prípadu nevyvodí nijaké dôsledky.

Obidve klamstvá dieťaťa boli motivované tým istým komplexom. Pretože bola najstaršia z piatich súrodencov, veľmi skoro sa u nej vyvinula nezvyčajne intenzívna oddanosť otcovi, ktorá mala mať v rokoch dospelosti za následok stroskotanie v jej šťastnom živote. Musela však skoro prísť na to, že milovaný otec si veľkosť, ktorú mu bola ochotná pripísať, nezaslúži. Bojoval s finančnými ťažkosťami a vôbec nebol taký silný a vznešený, ako si predtým myslela. Túto stratu ideálu však nemohla pripustiť. Tým, že sústredila celú svoju ctižiadostivosť na milovaného muža, ako ženy zvyknú, bola až prisilne motivovaná úsilím chrániť otca pred svetom. Vychvaľovala sa pred kolegyňami, aby nemusela uberať z otcovej veľkosti. Keď neskôr pri obede preložila slovo zmrzlina ako „glace“, pripravila cestu, akou mohla výčitka pre túto reminiscenciu vyústiť do strachu pred úlomkami a črepinami zo skla.

Otec vedel výborne kresliť a ukázkami svojho talentu sa mu dosť často podarilo vyvolať u detí nadšenie a obdiv. Pod vplyvom identifikácie s otcom kreslila v škole onen kruh, ktorý sa jej mal podariť len podvodom. Bolo to, ako keby sa chcela pochváliť: Pozri, čo môj otec dokáže! Týmto pokusom o podvod sa prejavilo vedomie viny, ktorým bola zaťažená jej prisilná náklonnosť k otcovi. Priznať sa nemohla z toho istého dôvodu ako v predchádzajúcom pozorovaní, lebo priznanie by muselo byť súčasne priznaním skrytej incestuóznej lásky. Nemali by sme podceňovať takéto epi-

zódy zo života dieťaťa. Bolo by nesprávne, keby sme na základe takýchto detských prečinov urobili prognózu vývoja amorálneho charakteru. Zrejme však súvisia s najsilnejšími motívami v detskej duši a oznamujú dispozíciu k neskorším osudom alebo budúcim neurózam.

RODINNÝ ROMÁN NEUROTIKOV

OSAMOSTATNENIE SA dospievajúceho jedinca od rodičovskej autority je jedným z najnevyhnutnejších, ale aj najbolestivejších momentov vo vývoji človeka. Je absolútne nevyhnutné, aby sme tento krok urobili, a možno predpokladať, že každý človek s normálnym vývojom ho svojím spôsobom aj urobil. Áno, spoločenský pokrok je podmienený touto protikladnosťou oboch generácií. Na druhej strane existuje skupina neurotikov, ktorých stav odzrkadľuje neúspech pri zvládnutí tejto úlohy.

Pre malé dieťa sú rodičia prvou autoritou, ktorej bezvýhradne verí. Najintenzívnejším, ale aj najzávažnejším želaním dieťaťa v tejto etape vývoja je vyrovnáť sa im, to znamená vyrovnáť sa rodičovi rovnakého pohlavia, byť taký veľký ako otec a mama. Vďaka napredujúcemu intelektuálnemu vývoju musíme však rátať s tým, že dieťa postupne spoznáva, akí jeho rodičia skutočne sú. Spoznáva iných rodičov, porovnáva ich s tými svojimi, a potom oprávnene začne pochybovať o neporovnateľnosti a jedinečnosti, ktorú im pripisovalo. Drobné udalosti v živote dieťaťa, ktoré v ňom vyvolávajú nespokojnosť, spôsobujú, že začína vlastných rodičov kritizovať. Poznatok, že iní rodičia sú v niektorých ohľadoch lepší, iba prispieva k jeho kritické-

mu postojú. Zo psychológie neuróz vieme, že v tomto období spolupôsobia aj intenzívne hnutia sexuálnej rivality. Podnetom na takéto postoj je zjavne pocit dieťaťa, že je prehliadané. Pričasto sa stáva, že dieťa je prehliadané alebo sa aspoň tak cíti v čase, keď túži po úplnej láske rodičov, a osobitne ho mrzí, keď sa o ňu musí deliť s ostatnými súrodencami. Pocit, že jeho vlastná náklonnosť nie je opätovaná, odreagúva dieťa v presvedčení, že je nevlastným alebo adoptovaným dieťaťom. Často je možné vedome sa rozpamätať na podobné myšlienky z raného detstva. Mnohí, ktorí nepatria do skupiny ľudí s neurotickým ochorením, si veľmi často spomínajú na situácie, keď si – väčšinou ovplyvnení literatúrou – vysvetľovali nepriateľské správanie rodičov práve takto a v tomto zmysle naň aj reagovali. Tu sa však už dá hovoriť o vplyve pohlavia, pretože chlapec je oveľa náchylnejší na nepriateľský postoj voči otcovi než voči matke. Oveľa intenzívnejšie sa tiež pokúša oslobodiť práve od otca. Zdá sa, že fantazijná činnosť dievčat je v tomto smere oveľa slabšia. V týchto duševných impulzoch, pochádzajúcich z detstva, na ktoré sa možno vedome rozpamätať, nachádzame moment, ktorý nám umožňuje pochopiť mýtus.

Napriek tomu, že na ďalší vývojový stupeň odcudzenia medzi deťmi a rodičmi si len zriedka spomenieme, psychoanalýza môže takmer vždy dokázať jeho existenciu. Môžeme ho nazvať rodinným románom neurotikov. Jedným z najpodstatnejších znakov neurózy, ako aj väčšieho nadania, je totiž osobitá fantazijná činnosť, ktorá sa prejavuje predovšetkým v detských hrách. Začína sa v období pred pubertou a jej témou sú rodinné vzťahy. Charakteristickým príkladom tejto zvláštnej fantazijnej činnosti je ono známe denné snívanie¹, ktoré pokračuje aj počas puberty a po nej.

Presnejšie pozorovanie týchto denných snov nám hovorí, že predstavujú splnenie želaní, korektúru života a sledujú predovšetkým dva ciele: erotický a ctižiadostivý (za ktorým sa však väčšinou tiež skrýva erotický cieľ). V spomínanom časovom období sa detská fantázia zaoberá úlohou, ako sa zbaviť opovrhovaných rodičov a nahradiť ich osobami zvyčajne s vyšším sociálnym postavením. Pritom využíva náhodnú súvislosť s reálnymi zážitkami (kontakty so zámockým pánom alebo statkárom na vidieku, šľachtou v meste). Takéto náhodné zážitky vyvolávajú v dieťati závisť, ktorá sa potom prejaví vo fantázii, pričom rodičov nahrádza niekým vznešenejším. Technika realizácie podobných fantázií, ktoré sú, samozrejme, v tomto období vedomé, závisí od šikovnosti dieťaťa a od materiálu, ktorý má k dispozícii. Ide aj o to, akú veľkú námahu bolo treba vynaložiť na dosiahnutie pravdepodobnosti fantázií. Do tohto štádia sa dieťa dostáva v čase, keď ešte nepozná sexuálne podmienky pôvodu.

Keď spozná rozmanité sexuálne vzťahy medzi otcom a matkou, pochopí, že *pater semper incertus est*, zatiaľ čo matka je *certissima*.² Tak sa rodinný román neurotikov obmedzí na povýšenie otca, zatiaľ čo pôvod matky zostáva nezmenený a ďalej sa nespochybňuje. Toto druhé (sexuálne) štádium rodinného románu je ovplyvnené aj druhým motívom, ktorý prvému (asexuálnemu) štádiu chýbal. Spolu s poznatkami o pohlavných procesoch prichádzajú aj predstavy erotických situácií a vzťahov, ktorých hnacou silou je želanie priviesť matku, predmet najväčšej sexuálnej zvedavosti, do stavu tajnej nevery a ľúbostných vzťahov. Týmto spôsobom sa dostanú prvé, rovnako asexuálne fantázie, na úroveň aktuálnych poznatkov.

Okrem toho sa tu objavuje motív pomsty a odplaty, ktorý bol aj predtým v popredí. Práve tieto neurotické deti väčšinou totiž patria k tým, ktoré rodičia pri ich zbavovaní nevhodných sexuálnych návykov trestajú, čím prispievajú k vzniku fantázií, v ktorých sa potom deti svojim rodičom pomstia.

Najmä neskôr narodené deti sa takto rady zbavujú svojich starších súrodencov (presne ako v intrigách, ktoré poznáme z histórie), neostýchajú sa pripísať matke toľko ľubostných vzťahov, koľko majú konkurentov. Zaujímavý variant tohto rodinného románu máme pred sebou v prípade, keď sa fantazírujúci hrdina vo vzťahu k sebe vracia k legitímnosti, zatiaľ čo ostatní súrodenci zostávajú týmto spôsobom nelegitímni, a sú teda odstránení. Pritom rodinný román môžu riadiť aj osobitné záujmy, ktoré vo svojej rozmanitosti a rôznorodej použiteľnosti vychádzajú v ústrety najrozličnejším snahám. Týmto spôsobom malý fantasta napríklad odstráni súrodenecký vzťah k vlastnej sestre, ktorá ho trebárs sexuálne priťahuje.

Pre toho, kto sa od tejto skazenosti detskej mysle s hrôzou odvráti a chcel by poprieť už samu možnosť takých javov, poznamenávame, že všetky tieto zdanlivo nepriateľské fantázie vlastne nie sú myslené až tak zle. Stačí malá zámena, a pôvodná nežnosť dieťaťa voči rodičom zostáva nedotknutá. Je to len zdanlivá nevera a nevďačnosť; pretože keď detailnejšie preskúmame nahradenie oboch rodičov veľkolepejšími osobami, ktoré je najčastejšou románovou fantáziou, zistíme, že títo noví a vznešenejší rodičia bez výnimky oplývajú črtami, ktoré pochádzajú zo spomienok na reálnych, nižšie stojacich rodičov. To znamená, že dieťa otca vlastne neodstráni, ale ho povýši. Celé toto úsilie na-

hradiť skutočného otca vznešenejším je len dôkaz, že dieťaťu sa cnie za šťastným obdobím detstva, v ktorom sa mu vlastný otec zdal najvznešenejším a najsilnejším mužom a matka najmilšou a najkrajšou ženou. Odvracia sa od svojho otca, ako ho pozná teraz, a vracia sa k tomu, v ktorého verilo v ranom detstve, a fantázia je len výrazom ľútosti nad tým, že tie šťastné časy sa už pominuli. Nadhodnotenie najranejších detských rokov je teda v týchto fantáziách opäť celkom oprávnené. Zaujímavý príspevok k tejto téme vyplýva aj zo štúdia snov. Výklad snov nám totiž hovorí, že aj v neskorších rokoch v snoch o cisárovi alebo cisárovnej predstavujú tieto vznešené osoby otca a matku.³ Detské precenenie rodičov sa teda zachovalo aj v sne normálneho dospelého.

POZNÁMKY

¹ Porov. Freud: *Hysterische Phantasien und ihre Beziehung zur Bisexualität*, kde sa uvádza aj literatúra k tejto téme (Ges. Werke, Bd. VII.).

² Právnické vyjadrenie: „Otec je vždy neistý, matka je vždy istá.“

³ *Traumdeutung*, 8. Aufl., s. 242 (Ges. Werke, Bd. II., s. 358).

PRÍSPEVKY K PSYCHOLÓGII LÚBOSTNÉHO ŽIVOTA

I

O jednom zvláštnom type
voľby objektu u muža

DOPOSIAL SME PRENECHÁVALI BÁSNIKOM, aby nám opísali, za akých „lúboštných podmienok“ ľudia uskutočňujú voľbu objektu a ako dávajú do súladu požiadavky svojej fantázie so skutočnosťou. Básnici skutočne majú vlastnosti, ktoré im umožňujú zvládnuť túto úlohu; predovšetkým citlivosť na vnímanie skrytých duševných procesov iných ľudí a odvahu, s akou nechávajú prehovoriť svoje vlastné nevedomie. Poznávaciú hodnotu toho, čo nám chcú povedať, však znižuje jedna okolnosť. Básnici sú viazaní podmienkou, že musia vyvolať intelektuálny a estetický pôžitok, ako aj istým spôsobom pôsobiť na emócie. Preto nemôžu skutočnosť zobraziť nezmenenú; musia izolovať jej jednotlivé časti, vypustiť rušivé súvislosti, celok zmierniť a nahradiť to, čo chýba. Sú to výsady takzvanej „básnickej slobody“. Nemusia sa ani veľmi zaujímať o vznik a vývoj duševných stavov, ktoré opisujú ako hotové. Preto je nevy-

hnutné, aby sa veda zaoberala tým istým materiálom, z ktorého básnického spracovania sa ľudia tešia už tisícročia, hoci tak robí ťažkopádnejšie a výsledok prináša menej potešenia. Tieto poznámky majú ospravedlniť náš prísne vedecký spôsob spracovania ľudského ľúbostného života, pretože veda predstavuje najdokonalejšie zrieknutie sa princípu slasti, akého je naša psychika schopná.

Počas psychoanalytického liečenia býva dosť príležitostí na získavanie poznatkov o erotickom živote neurotikov a pamtám sa, že podobné správanie som pozoroval – alebo som sa o ňom dozvedel – aj u priemerne zdravých či dokonca výnimočných ľudí. Ak sa vďaka šťastnej náhode tieto poznatky z pozorovaného materiálu nahromadia, zreteľne tu vystúpia tri jednotlivé typy. Najprv chcem opísať jeden takýto typ mužskej voľby objektu, pretože sa vyznačuje mnohými „ľúbostnými podmienkami“, ktorých spoločný výskyt je nepochopiteľný, ba až zarážajúci, a pretože umožňuje jednoduché psychoanalytické vysvetlenie.

1. Prvú z týchto ľúbostných podmienok môžeme označiť ako úplne špecifickú; len čo ju zistíme, môžeme hľadať aj ostatné črty prislúchajúce tomuto typu. Môžeme ju nazvať podmienkou „poškodenia tretieho“; spočíva v tom, že takýto typ muža si nikdy nezvolí za objekt svojej lásky ženu, ktorá je ešte voľná, teda dievča alebo ženu bez záväzkov, ale len takú, na ktorú si môže robiť vlastnícke nároky iný muž, napr. manžel, snúbenec alebo priateľ. V niektorých prípadoch sa táto podmienka presadzuje tak kategoricky, že žena, ktorú predtým ignoroval alebo ňou dokonca pohrdal, kým nikomu nepatrila, sa ihneď stáva objektom jeho ľúbostných citov, len čo nadviaže niektorý z uvedených vzťahov s iným mužom.

2. Druhá podmienka je možno menej konštantná, nie je však o nič menej nápadná. Typ, o ktorom hovoríme, môže byť úplný až vtedy, keď sa obidve podmienky spoja, zatiaľ čo prvá z podmienok, ako sa zdá, sa veľmi často vyskytuje aj osamotene. Druhá podmienka teda znie: cudná žena s dobrou povestou ho nikdy nepríťahuje tak, aby sa z nej stal ľúbostný objekt. Môže tak pôsobiť len žena so zlou povestou, o ktorej vernosti a spoľahlivosti možno do určitej miery pochybovať. Táto posledná črta sa môže prejavovať v celej stupnici odtieňov, od ľahkého tieňa škandalóznosti u manželky, ktorej nie je cudzí flirt, až po verejne známe polygamné prostitútky alebo umelkyne v milovaní; ale niečo tohto druhu muž patriaci k nášmu typu rozhodne potrebuje. S troškou vulgárnosti môžeme túto podmienku nazvať podmienkou „lásky k prostitútke“.

Zatiaľ čo prvá podmienka poskytuje príležitosť na uspokojenie súperivých, nepriateľských postojov voči mužovi, ktorému uvedený typ odníma ženu, druhá podmienka, aby žena bola neverná, má vzťah k žiarlivosti, ktorá, ako sa zdá, je pre milovníka tohto typu nevyhnutná. Až vtedy, keď má nejaký dôvod žiarliť, dosahuje jeho vášeň vrchol a žena pre neho získava plnú hodnotu a nikdy si nedá ujsť príležitosť, ktorá sľubuje možnosť prežiť tieto silné pocity. Je pozoruhodné, že jeho žiarlivosť nesmeruje proti tým, ktorým ich milované osoby patria podľa práva, ale proti novo sa objavujúcim jedincom, s ktorými ich možno podozrievať. V osobitne výrazných prípadoch si milujúci muž vôbec neželá, aby žena patrila iba jemu, a zdá sa, že je úplne spokojný so svojou pozíciou v trojuholníkovom vzťahu. Jeden z mojich pacientov veľmi trpel pre takú „nevernosť“ svojej dámy, napriek tomu však nemal námietky proti tomu, aby sa vydala, naopak, ro-

bil všetko, čo mohol, aby sa tak stalo; a potom na jej muža dlhé roky vôbec nežiarlil. Pri inom typickom prípade istý muž vo svojich prvých ľúbostných vzťahoch síce veľmi žiarlil na manželku a nútil partnerku, aby manželstvo skončila, ale v mnohých neskorších vzťahoch sa správal tak ako iní a legítimného manžela už nechápal ako rušivý prvok.

Nasledujúce body už nehovoria o podmienkach, ktoré sa vyžadujú od ľúbostných objektov, ale opisujú správanie milujúceho k objektu jeho voľby.

3. V normálnej láske sa hodnota ženy určuje jej sexuálnou integritou a klesá úmerne tomu, ako sa blíži k charakteru „ľahkej ženy“. Preto sa zdá správanie milujúcich mužov tohto typu, ktorí ženám takéhoto charakteru ako objektom svojej lásky pripisujú najvyššiu hodnotu, nápadnou odchýlkou od normálu. Ľúbostné vzťahy s týmito ženami absorbujú celú ich duševnú energiu, až po úplné pohltenie všetkých ostatných záujmov; takáto žena je „jediná, ktorú možno milovať“, a ideál vlastnej vernosti sa stavia stále znova, nech by sa v skutočnosti porušoval akokoľvek často. V týchto charakteristických črtách opísaných ľúbostných vzťahov sa zreteľne prejavuje vysoký stupeň nutkavosti, ktorá je, prirodzene, do istej miery vlastná každej zamilovanosti. Podľa vernosti a intenzity vzťahu v týchto prípadoch však nesmeme očakávať, že jeden jediný takýto vzťah naplní celý ľúbostný život danej osoby alebo že sa v jej živote odohrá iba raz. Naopak, takéto vášnivé vzťahy sa opakujú veľa rás v živote mužov tohto typu, a to s rovnakými osobitosťami – jeden ako presná replika druhého – dokonca v závislosti od vonkajších podmienok, napríklad od zmeny pobytu alebo prostredia, sa môžu ľúbostné objekty obmieňať tak často, že nakoniec vzniká dlhý rad objektov.

4. Pozorovateľa milovníkov tohto typu najviac prekvapí črta, ktorá sa u nich objavuje, a síce želanie „zachrániť“ milovanú osobu. Takýto muž je presvedčený, že milovaná žena ho potrebuje, že bez neho by stratila akúkoľvek mravnú oporu a rýchlo by klesla na poľutovaniahodnú úroveň. Pred týmto osudom ju teda zachráni tak, že ju neopúšťa. Úsilie zachrániť milovanú osobu sa príležitostne ospravedlňuje odvolávaním sa na jej veľkú sexuálnu nespoľahlivosť a ohrozenie jej sociálneho postavenia; rovnako zreteľne však vystupuje aj vtedy, keď na to chýbajú akékoľvek reálne dôvody. Istý muž patriaci k opísanému typu, ktorý vedel získať svoje dámy priam umeleckým spôsobom zvädzania a výrečnosťou, potom v lúboštnom vzťahu neľutoval námahu, aby pomocou osobne spísaných traktátov udržal milenkú na ceste „cnosti“.

Ak sa znova pozrieme na jednotlivé charakteristické črty opísaného typu – na podmienku, že žena musí patriť inému mužovi a že má byť do istej miery „ľahká“, že je zároveň vysoko hodnotená, na potrebu žiarlivosti, vernosti, ktorá sa napriek tomu znáša s jej porušením a vytvára dlhý rad objektov, na túžbu „zachrániť“ partnerku, potom je veľmi malá nádej, že by sa tieto podmienky dali odvodiť z jedného zdroja. Napriek tomu prenikavé psychoanalytické skúmanie životných príbehov takýchto ľudí umožní tento zdroj ľahko nájsť. Voľba objektu za takýchto zvláštnych podmienok a zvláštne lúboštné správanie majú rovnaký psychický zdroj ako normálny postoj v láske; pochádzajú totiž z fixácie detských citov nežnosti na matku a predstavujú jednu z foriem, ako sa táto fixácia prejavuje. V normálnom postoji zostáva len málo črt, ktoré nepopierateľne prezrádzajú matku ako predobraz voľby objektu, napr. ná-

klonnosť mladých mužov k zrelým ženám; libido sa od matky oddelilo pomerne rýchlo. Naopak, pri našom type zostalo libido tak dlho, dokonca aj po puberte, viazané na matku, že sa aj neskôr zvoleným ľúbostným objektom pripisujú materské črty, takže sa stávajú ľahko rozpoznateľnými náhradami matky. Ustavične sa nám tu natíska porovnanie so spôsobom, akým je formovaná lebka novorodenca; pri protrahovanom pôrode získava vždy formu odliatku matkinej panvovej úžiny.

Teraz je našou úlohou uviesť pravdepodobné dôvody na tvrdenie, že charakteristické črty tohto typu, tak ľúbostné podmienky, ako aj správanie v láske, skutočne majú pôvod v citoch k matke. Najľahšie by sa to malo podariť pri prvej podmienke, ktorá znie, že žena by mala patriť inému mužovi, alebo pri potrebe „poškodiť tretiu osobu“. Ľahko pochopíme, že pre dieťa, ktoré vyrastá v rodine, je fakt, že matka patrí otcovi, neodlučiteľnou súčasťou jej osoby, teda poškodenou treťou osobou nie je nikto iný ako sám otec. Rovnako nenásilne sa do infantilného myšlienkového sveta dá začleniť preceňovanie v tom zmysle, že milovaná osoba je jediná a nenahraditeľná, pretože nikto nemá viac ako jednu matku a vzťah k nej spočíva na skúsenosti, ktorá je nespochybniteľná a už nikdy sa nemôže znova opakovať.

Ak sú teda ľúbostné objekty, ktoré si tento typ volí, predovšetkým náhradami matky, potom pochopíme aj vytváranie ich dlhého radu, ktoré zdanlivo priamo protirečí podmienke vernosti. Psychoanalýza nám aj prostredníctvom iných príkladov odhaľuje, že to, čo pôsobí v nevedomí ako silná túžba po nenahraditeľnom objekte, sa často v skutočnosti prejavuje rozložením do nekonečného radu. Nekonečného preto, lebo náhrada nikdy nemôže priniesť želané